

Методичний семінар (січень 2019)

Хоцькіна С. М., к.пед.н., доцент;
Сулима Т. С., к.пед.н., доцент.

ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГА ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ПАРАДИГМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Основною вимогою вищої освіти за сучасних умов є орієнтація на розвиток особистості, здатної творчо розв'язувати взаємопов'язані професійно-практичні та соціально-економічні проблеми, які відповідають вимогам сьогодення, що безпосередньо залежить від змісту та організації навчально-виховного процесу. Оскільки саме у цьому контексті здійснюється професійне становлення особистості. Стрімкий розвиток інформаційно-технологічного суспільства приводить до динамічних змін, що потребує формування освіченої, творчої особистості. За таких умов загальна педагогічна підготовка майбутнього педагога професійного навчання набуває значущості, якщо змістовий аспект покликаний відображати специфіку формування творчої особистості. Відтак підготовка фахівця з профільною фаховою освітою до педагогічної творчості забезпечує його здатність до професійного та особистісного саморозвитку.

Зростання інформаційних потоків та широке впровадження різноманітних інформаційних технологій зумовило структурні, функціональні та змістові зміни окресленої галузі. Тому сучасне суспільство ставить перед системою освіти низку нових завдань, пов'язаних з оновленням змісту освіти, розробкою й упровадженням нових форм навчального процесу, педагогічних технологій і комп'ютерно зорієнтованих засобів навчання. Наукове обґрунтування та перевірка правильності, дієвості, ефективності, результативності й досяжності змін в освіті вимагають упровадження нових підходів у контексті освітньої інноватики системи вищої професійної освіти.

Проблему професійної підготовки у вищій школі досліджено вітчизняними науковцями в різних аспектах, а саме: неперервна професійна освіта (С. Гончаренко, Н. Ничкало); професійна підготовка фахівців у вищих навчальних закладах (А. Василюк, Л. Канішевська, С. Караман, С. Мартиненко, О. Матвієнко, О. Митник, Н. Мойсеюк, О. Олексюк, О. Романовський, М. Чобітько); формування професійної компетентності майбутніх фахівців (Н. Бібік, О. Пометун, О. Савченко, В. Ягупов).

Зауважимо, що специфіка вивчення профільних дисциплін передбачає визначення актуальності проблеми досліджуваного поняття, оскільки професійне суб'єкт-суб'єктне спрямування вимагає обов'язкове врахування комунікативного аспекту.

Вихідні положення навчально-пізнавальної взаємодії ґрунтуються на концептуальних засадах загальнодержавних нормативних документів, у яких розкрито основні аспекти здійснення навчально-пізнавальної діяльності у вищій школі, де центром освітнього процесу є суб'єкт, що опановує основи міжкультурної, пізнавальної, соціальної компетенцій (Державна національна

програма «Освіта. Україна XXI століття»; Закон України «Про вищу освіту»; Концепція розвитку професійної освіти і навчання в Україні (2010–2020); Національна доктрина розвитку освіти; Національна стратегія розвитку освіти в Україні (2012–2021); концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір тощо.

Відповідно до освітньо-кваліфікаційної характеристики галузі знань «Освіта» спеціальності «Професійна освіта» спеціалізації – комп'ютерні технології – фахівець із вищою освітою має оволодіти низкою компетенцій, поміж яких чільне місце посідають: 1. Знання теоретичних аспектів й уміння застосовувати у процесі аналізу конкретних професійно-виробничих ситуацій. 2. Розуміння специфічної професійної термінології. 3. Володіння понятійною базою, оперування абстрактними поняттями в контексті інтеграції наукових законів та наявних пріоритетних дослідницьких позицій [1].

На сьогодні залишається актуальним питання підготовки майбутнього викладача вищої професійної школи. Тому на сучасному етапі розвитку освіти важливою є ідея побудови педагогічного процесу як системи, що спирається на теорії загальнолюдських цінностей, гуманізації. Компетентнісний підхід сприяє залученню студента до активної діяльності [5].

Відповідно до Тимчасового Стандарту вищої освіти України ступеня вищої освіти «бакалавр» галузі знань 01 Освіта спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) спеціалізації 015.10 Комп'ютерні технології метою навчання (очікуване застосування набутих компетентностей) є: формування загальних і професійних компетентностей із психолого-педагогічних, інформаційних систем та технологій (ІКТ), що сприяють соціальній і професійній стійкості та мобільності випускника на ринку праці; отримання вищої професійної освіти, що дозволить випускнику успішно здійснювати професійну розробку, впровадження й дослідження ІКТ у різних галузях діяльності, національної економіки та виробництва.

Теоретичний зміст предметної області охоплює поняття та принципи (основи науково-педагогічних досліджень, теоретико-правові основи освіти та вступ до спеціальності, професійна педагогіка, методика професійного навчання, педагогічна майстерність, психологія, конфліктологія у професійній діяльності, інженерна та комп'ютерна графіка, теорія автоматичного управління, автоматизовані системи організаційного управління, інженерне проектування за професійним спрямуванням, системи обробки та передачі інформації, комп'ютерні технології у навчальному процесі тощо) як тих, що забезпечують набуття відповідних компетенцій випускником.

Стандарт передбачає підготовку фахівців за ступенем вищої освіти *бакалавр* і має на меті:

а) формування інтегральної компетентності – здатності розв'язувати складні фахові спеціалізовані завдання та практичні проблеми у процесі навчання та в області ІКТ, що передбачають застосування певних теорій та методів відповідної науки і характеризуються комплексністю умов;

- б) формування загальних компетентностей;
- в) формування професійних компетентностей за видами діяльності:
  - проектно-технологічна;
  - виробничо-технологічна;
  - організаційно-управлінська.
  - навчально-дослідна (інноваційна).

Ураховуючи вищезазначене варто акцентувати на аспекті навчально-пізнавальної взаємодії суб'єктів процесу навчання. Наведемо фрагмент пропонованої логіки виконання презентаційного завдання з дисципліни «Теоретико-правові основи освіти та вступ до спеціальності» з теми: «Компетентнісна парадигма в сучасних освітніх системах». Сутнісні характеристики компетентнісного підходу (визначення, підходи науковців):

1. Основні функції компетентнісного підходу та їх характеристика: (методологічно-регулятивна, концептуально-теоретична, проектно-технологічна, моделювально-прогностична, критерійно-оцінювальна, квалітативна, орієнтувальну за визначенням, практико зорієнтована, адаптивна, стандартизаційно-нормотворча, координаційно-гармонійна).

Вітчизняні науковці визначають п'ять моделей сучасної парадигми, які постають у якості інновацій в освіті: формування наукової картини; освіта як професіоналізація; культура розумової діяльності; підготовка до життя; Концепція безперервної освіти (надати характеристику).

Упровадження компетентнісного підходу приводить до переорієнтації домінуючої освітньої парадигми із трансляцією знань та формуванням навичок на створення умов для оволодіння комплексом компетенцій, що визначають здатність випускника до стійкої життєдіяльності в умовах сучасного багатофакторного простору.

↓ основа – Закон «Про Вищу освіту»

Компетенція → Компетентність → Професійна компетентність →

Для ефективної професійної діяльності необхідні такі компетенції: ...

Однією з найбільш ефективних та визнаною в усьому світі моделлю підготовки фахівців з урахуванням запитів роботодавців є «Освіта на основі результатів». Продовжіть міркування: Характерною особливістю даної моделі є ...

Використовуємо під час вивчення дисциплін циклу гуманітарної підготовки такі завдання:

1. Прокоментуйте цитату із позиції негнучкості й інерційності сучасної системи освіти: «Слабка інтеграція освітньої та наукової діяльності призводить до значного скорочення кадрового потенціалу наукової сфери. Відсутність повноцінного зв'язку професійної освіти з науково-дослідною та практичною діяльністю призводить до того, що зміст освіти й освітні технології стають менш адекватними сучасним вимогам і завданням забезпечення конкурентоспроможності вітчизняної освіти на світовому

ринку освітніх послуг. Це негативно впливає на готовність України до інтеграції у світовий освітній простір».

2. Поясніть із позиції майбутнього інженера педагога сутність висловлення, аргументуючи наявну понятійну базу: «Основною стратегічною метою соціальних стандартів освіти є забезпечення умов для задоволення потреб громадян, суспільства й ринку праці в якійній освіті шляхом створення нових інституціональних механізмів регулювання освіти, відновлення структури й змісту освіти, розвитку фундаментальності й практичної спрямованості освітніх програм, формування системи безперервної освіти».

Таким чином, оцінювання результатів навчальної діяльності студентів вишів має ґрунтуватися не лише на знаннях, вміннях та навичках студентів (як це відбувається нині), але й на таких досягненнях, як: суб'єктивний досвід, соціально значущі цінності, досвід спілкування та взаємодія з іншими. Саме тому впровадження компетентнісного підходу у навчальному процесі підготовки педагогів професійного навчання є актуальною проблемою.

Література:

1. Бакум З. П. Проблеми стандартизації вищої освіти в контексті підготовки бакалаврів спеціальності 015.10 Професійна освіта (комп'ютерні технології) / Бакум З. П., Хоцкіна С. М., Ткачук В. В. // Інженерні та освітні технології. 2017. – № 2 (18). – Режим доступу до журналу : <http://eetecs.kdu.edu.ua>

2. Концепція розвитку професійної освіти і навчання в Україні (2010–2020) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: te.zavantag.com/docs/1225/index-13230.html

3. Національна доктрина розвитку освіти. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.univd.edu.ua/index.php Пометун О. Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти / О. Пометун // Рідна школа. – 2005. – № 1. – С. 65–69.

4. Пометун О. І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи (Бібліотека Освітньої політики). – Колективна монографія. – К.,– 2004. – 110 с.

5. Хоцкіна С. М. Шляхи реалізації компетентнісного підходу в контексті вищої школи / С. М. Хоцкіна // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. пр. – Вип. 33. – Кривий Ріг : КДПУ, 2011. – С. 232–241.

Упровадження інтерактивних технологій на практичних заняттях з курсу «Українська мова(за професійним спрямуванням)»

Педагогіка співробітництва найбільш відповідає принципам гуманізації та демократизації освіти, активізує пізнавальну діяльність студентів, забезпечує партнерство викладача й студента, допомагає розв'язати суспільно та особистісно найважливіші навчальні й життєві проблеми. За такого підходу студент є співавтором заняття, а завдання викладача полягає в тому, щоб виявити індивідуальні здібності й нахили студентів, створити сприятливі умови для подальшого розвитку їх. Досягненню окресленої мети сприяє використання на заняттях інтерактивних технологій навчання.

Слово **інтерактив** означає *взаємодіючий*. Інтерактивний метод уперше застосовували за кордоном, упроваджуючи демократичну педагогіку. Щоправда, він частково використовувався і в практиці вітчизняних педагогів, маючи інші назви. У 20-30-х рр. минулого століття це були лабораторно-бригадний та проектний методи, робота у змінних парах, кооперативне навчання. Потрібні спроби оптимізації навчального процесу, реалізації окремих елементів інтерактивності робили у свій час В. Сухомлинський та В. Шаталов. Так твердять автори посібника «Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід», у якому йдеться про те, що процес навчання – не автоматичне викладання навчального матеріалу. Він потребує напруженої розумової праці та власної активної участі студента в навчальному процесі. Цього можна досягти, упроваджуючи інтерактивні технології.

Суттєвою ознакою сучасної освіти, а отже і її методик, є наголос на толерантному ставленні до особистості студента. А воно саме і є важливим складником інтерактивних технологій. Звичайно, опонентів інтерактивного навчання вистачає. Вони не згодні з деякими методами та формами проведення таких уроків, які, на їхню думку, зменшують роль викладача в навчальному процесі, підривають його авторитет. Наприклад, у живій дискусії, під час обговорення певної проблеми словесник може й не знати відповіді на якесь запитання й потрапити в незручне становище. Що тоді робити? Однак ця думка спростовується досвідом проведення практичних занять, де викладач і студент спілкуються, аналізують, діляться своїми думками, дискутують і взаємозбагачуються. Для викладача це постійний стимул, що спонукає підвищувати свій фаховий рівень, набувати досвіду, самовдосконалюватися й поліпшувати якість навчання. Тільки той викладач, якого поважають і якому довіряють студенти, спроможний зацікавити їх, повести за собою, викликати бажання прочитати ту чи ту книжку.

На практичних заняттях з української мови нові технології навчання спрямовані на розвиток в учнів здатності бачити проблеми, виявляти суперечності, висувати гіпотези, інтегрувати, трансформувати та синтезувати інформацію, здійснювати пошук, дослідницьку діяльність. Звісно, обравши

певну (нову для себе) технологію викладання, викладач завжди якоюсь мірою ризикує, бо участь у ній не може бути точно спрогнозованою, тому завжди можлива помилка. Але не треба цього боятися та звинувачувати себе в помилковості вибору, тому що людина має внутрішнє джерело нового в собі – тож раптова зміна навчальної ситуації та імпровізація – явище цілком нормальне. Чим майстерніший і неординарніший викладач, тим більше він ризикує, проте більш і виграє.

Сутність інтерактивного навчання (за Н. Суворовою) полягає в тому, що в навчальний процес залучаються всі студенти. При цьому їм надається змога рефлексувати з приводу того, що вони знають та думають. Колективна діяльність учнів у процесі пізнання та засвоєння мовного матеріалу передбачає індивідуальний внесок кожного в навчальний процес, обмін знаннями, ідеями, способами діяльності. При цьому має панувати атмосфера доброзичливості та взаємної підтримки. Вона створює умови, за яких студенти не лише здобувають нові знання, а й розвивають свою пізнавальну діяльність, виходять на вищі форми співробітництва.

Інтерактивна діяльність ґрунтується на діалогічному спілкуванні, яке сприяє взаєморозумінню, взаємодії, спільному розв'язанню загальних, проте важливих для кожного учасника завдань. Інтерактив унеможливорює домінування як одного доповідача, так і однієї думки над іншими. Студенти перебувають у режимі бесіди, діалогу з чим-небудь чи з ким-небудь: з письмовим текстом, реальним товаришем, викладачем і т. ін. Отже, інтерактивна навчання – передовсім діалогічне навчання, якому притаманна тісна взаємодія викладача й студента.

У виборі інтерактивної технології мають бути додержані відповідні правила організації такого навчання:

- до роботи залучаються (*тією чи іншою мірою*) усі учасники навчального процесу;
- вони повинні мати певну психологічну підготовку (*скутість, неконтактність, самозаглибленість заважають*);
- група ділиться на підгрупи;
- до заняття відповідно готується приміщення;
- викладач розробляє необхідні для творчої роботи матеріали;
- студенти налаштовуються на неухильне додержання процедури й регламенту;
- створюється атмосфера довіри, природності, невимушеності, приємної бесіди.

Заняття має бути ефективним (досягти поставленої мети) і оптимальним за структурною (складатися з таких навчальних ситуацій, містити такий

матеріал і подаватися такими методами і прийомами, які постійно зацікавлювали б студентів, не переобтяжували їх, давали б змогу досягти найкращих результатів). На такому занятті студенти здобувають якісні, системні, сучасні знання, вільно оперують ними в нових умовах. А ще на кожному занятті потрібно давати студентам *час для роздуму, переживання, вибору позиції й обов'язково словесного озвучення своїх думок* під час діалогів. Отже, на перший план ставляться потреби студента в пізнанні, самоствердженні, творчості, емоційній насолоді, спілкуванні, праці, самостійності, теоретичній і практичній озброєності, грі, тобто самореалізації. Американські педагоги цей етап заняття називають *рефлексією*.

Рефлексія – фаза уроку, протягом якої учні осмислюють відкриті й усвідомлені ними на занятті ідеї; у цей час вони запитують, інтерпретують, застосовують, сперечаються, дискутують, змінюють та поширюють набуті знання.

На інтерактивному занятті етап рефлексії особливо потрібний тоді, коли розв'язуються проблемні питання та ситуації, коли інтелектуальний пошук переважає над емоційними реакціями. Варто наголосити на найважливішому пункті плану – **на аргументації**. Оскільки головна роль у цьому процесі належить міркуванню, то й володіння відповідним типом мовлення є необхідною передумовою переконливості всіх тверджень студента. Треба вміти використовувати як індуктивний метод (хід думки від часткового до загального), так і дедуктивний (від загального до часткового). У системі доказів можна й потрібно використовувати посилення на визначних діячів науки. Усі посилення мають бути доречними, а цитування – помірним. Власну думку потрібно підкріплювати прикладами.

Інтерактивна навчання – це й застосування фронтальної та кооперативної форм організації навчальної діяльності студентів. Кожна з них має свої особливості, на які потрібно зважати, визначаючи способи організації засвоєння студентами знань. Фронтальна форма передбачає навчання однією людиною (здебільшого викладачем) групи студентів. За такої форми навчальної діяльності кількість слухачів завжди переважає кількість тих, хто говорить. Усі студенти в певний момент працюють разом чи індивідуально над одним завданням з подальшим контролем результатів.

У кооперативній формі організації навчальної діяльності студентів провідну роль відіграє спілкування і взаємодія між собою. Продуктивною кооперативна робота може бути лише тоді, коли склад груп постійно змінюється і студент щораз спілкується з іншими одногрупниками.

Поділ груп на підгрупи й визначення для кожної з них знання, виконання якого залежить від спільних зусиль, – ефективний спосіб розвинути в них почуття колективності. Студенти глибше занурюються в навчання, оскільки їм цікаво працювати з одногрупниками. Залучені до спільної роботи, вони

відчувають потребу обговорити те, що здобули разом, а це сприяє зміцненню зв'язків між ними.

Нові технології навчання формують у студентів уміння уникати конфліктних ситуацій під час розв'язання суперечливих питань. Дискусії в підгрупах стимулюють роботу команди. Запропоновані ідеї вчать бути корисним один одному. Висловлення думок дає змогу відчути власний рівень знань та поповнити їх.

Індивідуальному до підходу навчання й виховання учнів, зокрема, студентів, велику увагу приділяв В. Сухомлинський. У його працях містяться всі або майже всі положення, що можуть бути взяті за основу сучасної концепції інноваційних методів навчання. Самих понять – *особистісно орієнтовний підхід або інтерактивність у навчанні* – у вченого немає. Проте більшість його праць тією чи іншою мірою присвячені питанням саме особистісного підходу до учнів, використанню елементів інтерактивних форм навчання. Прикладом ефективного методу навчання (за методикою В. Сухомлинського) є поділ групи на підгрупи, у яких поряд із слабшим студентом – сильніший, який, перебуваючи в «одній команді», допомагає слабшому, уболіває за нього, прагне підняти до вищого рівня, бо успіх групової справи залежить від кожного. Так інтерактивні технології ще раз перевербуються з методикою видатного педагога.

Під час групового навчання в студентів виробляються відповідальність за свою ділянку роботи, витрачений час, якість виконаних завдань, формуються міцні та дружні колективи, скорочується процес адаптації молодій особі в життя. Використовуючи методи ділової гри, можна не тільки розвивати чуттєвий і естетичний потенціал особистості, а й виробляти в учнів ініціативність, підприємливість, ділові та культурні навички, тобто всі ті якості, що так потрібні сучасній молодій людині.

Завдяки використанню інтерактивних технологій студенти формують власне світобачення, орієнтовно визначають життєву позицію, своє місце в сучасному світі. Вони навчилися пояснювати й умотивовувати, а де треба – обстоювати свій погляд. А це дуже важлива риса, необхідна в сучасному інтенсивному жорсткому світі.

Методичний семінар

Мелкумова Т. В.

Вивчення дієприкметника на заняттях з української мови як іноземної

Перед початком роботи з теми «Дієприкметник» варто повторити з іноземними студентами граматичний матеріал тем «Прикметник» і «Дієслово»; згодом варто вказати на зв'язок морфологічних особливостей; можна запропонувати студентам знайти слова цієї частини мови в контекстах.

На етапі роботи з різновидами дієприкметників важливо пояснити зв'язок із особливостями творення: «Активні дієприкметники виражають ознаку особи (предмета) за дією, яку особа (предмет) виконує: *співаючий друг (друг, який співає), нападаюча команда (команда, що нападає)*. Пасивні дієприкметники виражають ознаку тієї особи чи того предмета, на які спрямована дія: *виконане завдання (завдання, яке виконали), написана стаття (стаття, яку написали)*. Від дієслів I дієвідміни активні дієприкметники теперішнього часу творяться за допомогою суфіксів *-уч (ий), -юч (ий)*: *рости – ростуть – ростучий, працювати – працюють – працюючий*. Від дієслів II дієвідміни активні дієприкметники теперішнього часу творяться за допомогою суфіксів *-ач (ий), -яч (ий)*: *лежати – лежать – лежачий, ходити – ходять – ходячий*». Усно та письмово утворюють студенти від поданих дієслів (*аналізувати, жовтіти, зростати, лікувати, сивіти, спостерігати*) активні дієприкметники теперішнього часу, складають із ними словосполучення, наприклад: *темніти – темніюча алея*.

«Активні дієприкметники минулого часу творяться за допомогою суфіксів *-л (ий), -ш (ий), -вш (ий)*: *змерзнути – змерзлий, повеселіти – повеселілий, перемогти – перемігший, написати – написавший*». Усно та письмово утворюють студенти від поданих дієслів (*задубіти, заціпеніти,*

звикнути, посивіти, потемніти, почервоніти) активні дієприкметники минулого часу, складають із ними словосполучення, наприклад: *пожовтіти – пожовтіле листя*.

«Пасивні дієприкметники минулого часу творяться за допомогою суфіксів **-н** (*ий*), **-ен** (*ий*), **-т** (*ий*): *переписати – переписаний, зачинити – зачинений, налити – налитий*». Усно та письмово утворюють студенти від поданих дієслів пасивні дієприкметники, уводять їх до контекстів, наприклад: *випрати – випраний* (пасивний дієприкметник, доконаний вид); *Приємно вдягати чисті, випрані речі*. Для виконання цієї вправи пропонуємо низку дієслів: *бажати, викупати, випрасувати, виховати, відкрити, захопити, зачинити, здобути, зробити, нагріти, надрукувати, намалювати, написати, носити, очікувати, підняти, посипати, пошити, придбати, принести, прочитати, розбити, розлити, увімкнути, укрити, установити*.

Зміну закінчень дієприкметників за відмінками варто розглянути після повторення відмінювання прикметників; згодом запропонувати вправу на зразок: «Поставте слово із дужок у потрібній формі. Наприклад: *На столі лежав (вишити) рушник. – На столі лежав вишитий рушник*. 1. У бібліотеку студентка здала (прочитати) книгу. 2. Приємно гуляти у (прибрати) парку. 3. У шафі висіло нещодавно (купити) пальто. 4. Студенти-іноземці заселилися у (відремонтувати) кімнати. 5. Ми писали твір про (побачити) виставку».

Треба звернути увагу іноземних студентів, що дієприкметник разом із залежними від нього словами утворює дієприкметниковий зворот, наприклад: *Утомлений заняттями, він задрімав. Прокидалося місто, освітлене першими променями сонця. Кава, зварена з молоком і цукром, додає сил*.

Важливим етапом у вивченні дієприкметників є виділення їх у зв'язному тексті, визначення при цьому граматичних категорій. Навчальний матеріал для занять з української мови варто поєднувати з матеріалом інших вузівських дисциплін, звертаючи на засвоєння змістового компонента.

Методичний семінар

Савченко А. Л.

Мовленнєвий етикет як актуальна педагогічна проблема

Потреба держави у кваліфікованих, освічених спеціалістах визначає необхідність підготовки студентів, які мають глибокі знання зі спеціальності, досконало володіють держаною мовою, здатні ефективно спілкуватися.

Уміння спілкуватися мовою професії, як зазначає Н.Л. Тоцька, підвищує ефективність праці та допомагає краще орієнтуватися в ситуації на виробництві та в безпосередніх ділових контактах [1].

Труднощі, які виникають під час донесення або сприймання інформації, часто є наслідком вікових, статевих, соціальних та інших розбіжностей, подолати які дає змогу мовний етикет, реалізований через мовну етикетну поведінку. Володіючи мовним етикетом, студенти опановують особливості підготовки і ведення співбесіди, дискусії, публічного виступу, телефонної розмови тощо, виробляючи індивідуальний стиль мови професійного спілкування [1].

Дослідженню проблем, пов'язаних з питанням етикету мовного спілкування, приділяють увагу у своїх роботах Л. О. Введенська, Л.Г. Павлова, В.М. Шеломенцев, С.В. Шевчук та ін. Вони розглядають поняття мовленнєвого етикету з погляду його функцій, ситуацій використання етикетних формул, ситуативно-тематичних груп етикетних виразів, форм і моделей мовленнєвого етикету. Аналіз зазначених джерел свідчить про наявність понять «мовний етикет» та «мовленнєвий етикет». Слід зазначити, що розрізнення понять *мови* і *мовлення* припадає на час утвердження структуралізму в мовознавстві, який чітко розмежував мову як систему знаків і правил послуговування ними та мовлення як форму існування мови. Сучасні словники і довідники наводять ці значення як синоніми, що дає підставу не розділяти поняття «мовний етикет» та «мовленнєвий етикет».

Л.О. Введенська та Л.Г. Павлова зазначають, що під мовленнєвим етикетом розуміють розроблені суспільством правила мовленнєвої поведінки, систему стійких мовленнєвих формул спілкування. Використання етикетних мовних зворотів допомагає співрозмовникам встановити контакт, налагодити взаєморозуміння, підтримати спілкування у певній тональності у відповідності до соціальних ролей його учасників [2].

С.В. Шевчук визначає мовний етикет як правила мовленнєвої поведінки, прийняті національним колективом мовців. Він охоплює стійкі формули спілкування: слова, словосполучення, кліше в ситуаціях установавання контакту із співбесідником, підтримки спілкування в доброзичливій тональності [3].

Таким чином, мовленнєвий етикет є реалізацією мовної поведінки особи, зумовленої ситуацією встановленої комунікації. Етап та умови процесу спілкування спричиняють вибір тієї чи іншої етикетної одиниці.

Рівень дотримання мовного етикету, культури спілкування часом впливає на поведінку співрозмовників більшою мірою, ніж предметний зміст мовлення.

Мовленнєвому етикету притаманна яскрава національна специфіка. Основною моделлю формул українського мовленнєвого етикету є синтаксично нечленовані конструкції – стислі, лаконічні вирази, у більшості випадків однослівні, зі стертим лексичним значенням (наприклад, *добривдень, пробачте, прошу, дякую, не журіться, добре, згоден* тощо).

Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що поняття мовленнєвого етикету тісно пов'язане з поняттям етикету як сукупності правил поведінки в певному суспільстві, вибір етикетної одиниці зумовлений екстралінгвістичними факторами, на нього впливає соціальний статус мовця, вік, стать, ступінь освіченості, національна приналежність. Дослідники відзначають наявність як стилістично маркованих, так і нейтральних етикетних одиниць; функції мовленнєвого етикету зумовлені комунікативною функцією мови; тематичні групи формул мовленнєвого етикету відповідають ситуаціям здійснення комунікативних актів (привітання, прощання, подяка, запрошення, знайомство, вибачення, вітання, відповідь на вітання, пропозиція, розрада тощо).

Література

1. Тоцька Н.Л. Формування професійно зумовленого мовлення студентів технічного ВНЗ. К., 2001.
2. Введенская Л.А., Павлова Л.Г. Культура и искусство речи: Современная риторика. Ростов-на-Дону, 1999.
3. Шевчук С.В. Ділове мовлення: Модульний курс: Підручник. К., 2005.